

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації

Семененко Олени Володимирівни

**«Культ Асклепія в американській історіографії
(остання чверть XIX ст. – сучасність)»**

на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 03 - Гуманітарні науки

за спеціальністю 032 - Історія та археологія

1. Оцінка роботи здобувача у процесі підготовки дисертації і виконання індивідуального плану навчальної та наукової роботи.

Аспірантка Семененко Олена Володимирівна виконала у повному обсязі Індивідуальний план виконання освітньо-наукової роботи програми доктора філософії. Освітня програма в обсязі 40 кредитів ECTS виконана у повному обсязі. Вона успішно склала наступні дисципліни:

- Залік з дисципліни «Філософські засади та методологія наукових досліджень» (95 балів).
- Залік з дисципліни «Іноземна мова для аспірантів (англійська)» (95 балів).
- Іспит з дисципліни «Іноземна мова для аспірантів (англійська)» (98 балів).
- Залік з дисципліни «Підготовка наукових публікацій та презентація досліджень» (95 балів).
- Залік з дисципліни «Управління науковими проєктами» (94 бали).
- Іспит з дисципліни «Сучасна історіографія: актуальні проблеми, нові методологічні підходи та міждисциплінарні студії» (92 бали).
- Залік з дисципліни «Асистентська практика» (90 балів).
- Іспит з дисципліни «Візантійська цивілізація» (90 балів).
- Іспит з дисципліни «Дискусійні аспекти проблеми соціально-політичного розвитку Римської імперії III ст. н. е.» (75 балів).

Всі заплановані види робіт були виконані своєчасно. Аспірантка плідно співпрацювала з науковим керівником протягом усього терміну навчання в аспірантурі.

2. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Культ бога лікування Асклепія займав особливе місце серед чисельних релігійних традицій античного світу, що було зумовлено його унікальними характеристиками. Храми бога-цілителя не лише виконували релігійну функцію, а й відігравали важливу роль у системі надання медичної допомоги, лікуючи хронічно хворих пацієнтів, з якими зазвичай, відмовлялися працювати світські лікарі. Серед відмінних рис культу Асклепія можна виокремити спеціалізацію храмів на лікуванні хронічних захворювань, поєднання як релігійних, так і раціональних методів терапії, відкритість асклепіонів для представників усіх соціальних верств і статей, а також його адаптивність до місцевих культурних особливостей. Завдяки цій гнучкості культ Асклепія не лише інтегрувався у сакральні практики різних регіонів, але й вплинув на локальні релігійні традиції. Дослідження зазначеного культу дозволяє отримати цінні відомості про зв'язок релігії та медицини в античному суспільстві, соціальну стратифікацію, а також специфіку культурного розвитку окремих регіонів Стародавніх Греції та Риму.

Історіографія культу Асклепія нараховує майже півтора століття. Американські дослідники долучилися до його вивчення у останній чверті XIX ст., спочатку коментуючи археологічні відкриття Афінського археологічного товариства та Французької школи в Афінах та згодом досліджуючи культ на основі нових археологічних джерел та власних наукових здобутків. До речі, в 1881 р. була заснована Американська школа антикознавства в Афінах. Вона стала однією з найстаріших американських наукових установ за кордоном, яка була заснована для сприяння дослідженням класичної грецької цивілізації. У 1929 р. представники цієї школи розпочали розкопки храму Асклепія в Коринфі, а з 1931 р. – на Афінській Агорі. Проте певне домінування американської історіографії в цій сфері закріпилося лише після публікації фундаментальної монографії Е. та Л.

Едельштейнів "Асклепій: Збірка та інтерпретація джерел" (1945), яка й сьогодні зберігає своє важливе наукове значення. Після її виходу друком інтерес до культу Асклепія значно зріс серед представників різних наукових дисциплін, що сприяло започаткуванню міждисциплінарних досліджень цієї теми.

Попри багаторічні дослідження, культ Асклепія залишається актуальним об'єктом наукового аналізу, з огляду на його складність і багатогранність. У перші століття нашої ери він поширився й на територію сучасної України, зокрема у Херсонесі, про що свідчать непрямі джерела.

Незважаючи на багаторічні й плідні зусилля американських науковців у процесі вивчення культу Асклепія, їхні надбання вивчені фрагментарно. Здебільшого маємо історіографічні огляди в спеціальних монографіях. Звісно, слід відзначити й ті праці, в яких йдеться про розвиток антикознавства в США, зокрема, серед таких історіографічних праць слід згадати дослідження К. Діля (Diehl 1890), який аналізував вплив німецьких академічних традицій на американську науку наприкінці XIX – на початку XX ст.; М. Райнгольда (Reinhold 1984), який вивчав, як ідеї, образи та традиції Стародавніх Греції й Риму впливали на формування американської культури, починаючи від колоніального періоду; монографію С. Дайсона (Dyson 1998), у якій автор простежив еволюцію колекціонування та вивчення грецьких і римських старожитностей (від хобі заможних американських мандрівників XVIII–XIX ст. до становлення повноцінної академічної дисципліни); працю Л. Мерітт (Meritt 1984), присвячену діяльності Американської школи антикознавства в Афінах у середині XX ст. – періоду, позначеного як глобальними подіями (зокрема Другою світовою війною), так і стрімким розвитком археологічних та антикознавчих студій. Авторка детально описує еволюцію наукової програми Школи, створення та розширення її бібліотек, а також археологічні розкопки (зокрема на афінській Агорі й у Коринфі). Окрему увагу вона приділяє провідній ролі Школи у налагодженні тісних зв'язків між грецькими та американськими академічними колами. Певний історіографічний аналіз міститься в рецензіях на монографії, присвячених культу Асклепія, біографічних нарисах про науковців, які займалися цією темою та передмовах до фундаментальних праць з

культу Асклепія, які мають історіографічний характер. На сьогодні актуальним завданням є узагальнення цих оцінок та виокремлення недостатньо вивчених аспектів зазначеної проблематики.

Тривалий час в українській науковій літературі культ Асклепія майже не досліджувався. Згадки про нього містяться у статті В.І. Кадеєва (Кадеев 1994), присвяченій медицині Херсонеса Таврійського; у статті Л. Г. Шепко (Шепко 2004), присвяченій образам богів-лікарів у художній культурі грецьких міст Північного Причорномор'я та деяких інших. Говорячи про сучасну українську історіографію, слід відзначити монографію Т. Шевченко (Shevchenko 2023), яка присвячена релігійним культам Херсонесу Таврійського.

Таким чином, визначення здобутків американських дослідників культу Асклепія є важливим завданням для сучасних науковців, адже це дозволить не лише систематизувати наукові знання про культ Асклепія, глибше з'ясувати його релігійне, соціальне та медичне значення в античному світі, а й досягнути роль окремих наукових шкіл у розвитку антикознавства, зокрема, з'ясувати внесок американських дослідників.

3. Мета і завдання дослідження. Метою даної дисертаційної роботи є характеристика результатів дослідження американськими вченими культу Асклепія в Стародавніх Греції та Римі.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі завдання:

1. З'ясувати еволюцію поглядів американських науковців на основні характеристики культу Асклепія та визначити етапи відповідного історіографічного процесу;
2. Схарактеризувати методологічні підходи американських істориків при вивченні культу Асклепія;
3. Запропонувати проблемно-тематичну класифікацію американських наукових досліджень з культу Асклепія;
4. Схарактеризувати процес інтеграції американських науковців у європейські археологічні студії;

5. Виокремити дискусійні та недостатньо вивчені аспекти за даною проблематикою.

Об'єкт та предмет дослідження.

Об'єктом дослідження є наукові праці американських істориків, які присвячені дослідженню культу Асклепія.

Предметом дослідження є визначення специфіки підходів та результатів дослідження культу Асклепія у Стародавніх Греції та Римі в американській історіографії.

4. Методи дослідження.

Методологічну основу дисертації становлять принципи історизму та системності. Як відомо, принцип історизму дозволяє пізнати кожне історіографічне явище у контексті часу його побутування. Принцип системності орієнтує на комплексне осмислення історіографічного процесу, тобто врахування різноманітних факторів, з'ясування ролі тих чи інших складових (наприклад, не тільки методологічних підходів, але й організаційного розвитку науки тощо). Специфіку даного дослідження складає використання міждисциплінарного підходу, коли здійснювалося поєднання наукових досягнень, методів й концептів з кількох різних наукових дисциплін (антикознавство, археологія, релігієзнавство, історія медицини та психологія).

Під час здійснення дослідження використовувалися як загальнонаукові (дедукції та індукції, аналізу та синтезу), так і спеціально-історичні методи (історико-генетичний, історико-типологічний, порівняльно-історичний, періодизації).

Як відомо, історико-генетичний метод дозволяє виявити причинно-наслідкові зв'язки та певні тенденції розвитку, позначити роль конкретних осіб, здійснити процес пізнання від характеристики факту до узагальнень.

У процесі дослідження американської історіографії культу Асклепія було застосовано проблемно-хронологічний метод, який дозволив систематизувати наукові підходи до цієї тематики не лише у часовій перспективі, а й через

виокремлення ключових проблем, що досліджувалися у різні періоди, та відповідного тематичного спектру.

За допомогою історико-типологічного методу вдалося упорядкувати сутнісні ознаки наукових репрезентацій. Типологізація дозволяє поєднувати схожі історіографічні явища, створюючи певні класифікаційні схеми.

У ході дослідження американської історіографії культу Асклепія було застосовано порівняльно-історичний метод, що дозволило виявити спільні риси та відмінності у підходах американських дослідників до вивчення цього культу порівняно з європейською історіографічною традицією.

У ході дослідження американської історіографії культу Асклепія було застосовано метод періодизації, що дозволив виокремити ключові етапи розвитку наукових досліджень цього феномену та простежити їхню зміну в хронологічній перспективі.

При порівнянні праць науковців були використані дискурс-аналіз та елементи контент-аналізу, що передбачало увагу до окремих термінів, структури текстів і наративних стратегій в процесі конструювання авторами історичної реальності. Контент-аналіз або аналіз змісту - метод дослідження, який передбачає аналіз змісту текстових масивів. Дискурс-аналіз – це інтерпретації текстової інформації. При цьому головною була «модель творення дискурсу», коли основна увага була сконцентрована на авторі, а не на читачах.

4.Особистий внесок дисертанта в отримання наукових результатів та їх новизна.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним дослідженням, що представляє авторське осмислення розвитку американської історіографії культу Асклепія.

Наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, здобуті авторкою самостійно. Усі публікації в наукових фахових збірниках і доповіді на конференціях є одноосібними, окрім статті «Храмовая медицина в античных городах Западного

Причерноморья в I – III вв. К постановке вопроса», опублікованої у співавторстві з науковим керівником у 2012 році.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що уперше:

- комплексно проаналізовано науковий доробок американських вчених, які досліджували культ Асклепія, та визначено їхній науковий внесок в історіографію проблеми;

- систематизовано праці американських істориків культу Асклепія за проблемно-тематичним принципом;

- запропоновано періодизацію історіографічного процесу та схарактеризовано основні етапи вивчення культу Асклепія, а також визначено провідних фахівців, які визначали специфіку того чи іншого історіографічного періоду;

удосконалено:

- розуміння внеску окремих американських дослідників у вивчення культу Асклепія;

дістало подальшого розвитку:

- розуміння особливостей взаємодії американських та європейських істориків, зокрема, щодо дослідження культу Асклепія у Стародавній Греції та Римській імперії.

- використання міждисциплінарного підходу до вивчення культу Асклепія.

5. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Обґрунтованість і достовірність наукових результатів, одержаних Семененко О. В., при проведенні досліджень за темою дисертаційної роботи, забезпечується використанням принципів історизму та системності, загальнонаукових та спеціально-історичних методів. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані в індексованих наукових журналах. Висновки дисертаційної роботи є обґрунтованими.

5. Наукове, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Результати роботи можуть бути використані під час підготовки навчальних курсів та спецкурсів з історії Стародавніх Греції та Риму, античної культури, античної археології, історії релігій Стародавнього світу, історіографії, для проведення подальших досліджень культу Асклепія українськими науковцями. Міждисциплінарний характер роботи дозволяє залучати її результати при підготовці навчальних програм не лише за спеціальністю «Історія та археологія», а й спеціальностей медичного (Історія медицини), психологічного (Історія психології та психотерапії), архітектурного (Історія античної храмової архітектури) напрямів.

7. Повнота викладення матеріалів дисертацій в роботах, опублікованих автором.

Матеріали дисертаційної роботи опубліковано в 8 наукових працях, серед яких 4 публікації у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України та 4 тези доповідей.

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:

Публікації у наукових фахових виданнях України:

1. Семененко О. В. Культ Асклепія у західноєвропейській та північноамериканській історичній науці. *Zaporizhzhya Historical Review*. 2020. Вип. 2(54). С. 130–136.

URL: <https://istznu.org/index.php/journal/article/view/937/881>

DOI: <https://doi.org/10.26661/zhv-2020-2-54-45>

2. Семененко О. В. «Асклепій: збірка та інтерпретація джерел» Е. та Л. Едельштейнів – перша фундаментальна праця з дослідження культу Асклепія». *Літопис Волині*. Всеукраїнський науковий часопис. 2021. Чис. 25. С. 104-108.

URL: <http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/274/222>

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.25.17>

3. Семененко О. Зміна парадигми в дослідженні культу Асклепія в історіографії США останньої чверті XIX ст. *Актуальні питання гуманітарних наук*:

міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2023. Вип. 60. Т. 4. – С. 11-17.

URL: https://www.aphn-journal.in.ua/archive/60_2023/part_4/2.pdf

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-4-2>

Апробація матеріалів дисертації:

1. Ручинская О. А., Семененко Е. В. Храмовая медицина в античных городах Западного Причерноморья в I – III вв. К постановке вопроса. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2012. Вип. 45. С. 158–161.

2. Семененко Е. В. Женские здравеносные божества в городах Северного и Западного Понта в I – III вв. н. э. Гендер. Екологія. Здоров'я: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. 19–20 квітня 2011 р. Харків, 2011. С. 158–161.

3. Semenenko E. V. The Cult of Hygieia in the Poleis of Northern and Western Black Sea Regions in I – IV Centuries A.D. Історичні, економічні, соціально-філософські та освітні аспекти розвитку охорони здоров'я: матеріали міжнар. наук. інтернет-конф., присвяченої 75-річчю кафедри суспільних наук ХНМУ, 4 – 11 листопада 2013 р. Харків, 2013. С. 133–136.

4. Semenenko O. V. The Cult of Asclepius in Moesia and Thracia in 1st – 3rd cent. A.D. Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення: матеріали наук.-практ. конф. з міжнародною участю 24 жовтня 2018 р. Харків, 2018. – С. 35–36.

5. Semenenko O. V. An Insight into the Study of the Cult of Asclepius in American Historiography (Late 19th cent. – early 20th cent.). «Academic and Scientific Challenges of Diverse Fields of Knowledge in the 21st Century. CLIL in action». Матеріали X Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю. (Україна, Харків, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, 12 бер. 2021). С. 157–164.

Результати дисертаційної роботи повністю відображено в публікаціях.

8. Дотримання академічної доброчесності.

На підставі вивчення тексту дисертації аспірантки, наукових праць здобувача та Протоколу контролю оригінальності (перевірку наявності текстових запозичень виконано в антиплагіатній інтернет-системі Strikeplagiarism.com) встановлено, що дисертаційна робота виконана самостійно, текст дисертації не містить плагіату, а дисертація відповідає вимогам академічної доброчесності.

10. Оцінка структури, мови та стилю дисертації.

Матеріал дисертації викладено в логічній послідовності та доступно для сприйняття. Дисертація написана науковим стилем мовлення, структура дисертації відповідає алгоритму здійсненого автором дослідження. Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.07.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значимістю дисертаційна робота Семененко О. В. «Культ Асклепія в американській історіографії (остання чверть XIX ст. – сучасність)» повністю відповідає паспорту спеціальності 032 – «Історія та археологія». Аспіранткою повністю виконано освітню та наукову складову третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти.

12. Результати обговорення та проведення презентації. Рекомендація дисертації до захисту.

Аспірантка представила основні результати своєї дисертаційної роботи на розширеному засіданні кафедри історії стародавнього світу та середніх віків

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна щодо попередньої експертизи дисертації (Витяг з протоколу № 9 розширеного засідання кафедри історії стародавнього світу та середніх віків від 27 березня 2025 р.) у формі презентації та наукової дискусії після її завершення. На даному засіданні були присутні 6 співробітників кафедри. Дисертанту було задано запитань, на які вона дала вичерпні відповіді. Також виступали 5 науковців, які позитивно відізначались про дисертаційне дослідження Семененко О. В.

У рамках цього розширеного засідання було ухвалено одноголосно (6 голосів) рекомендувати дисертаційну роботу аспірантки Семененко Олени Володимирівни «Культ Асклепія в американській історіографії (остання чверть XIX ст. – сучасність)» до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 – «Історія та археологія».

Доктор історичних наук,
професор, в.о. завідувача кафедри
історії стародавнього світу
та середніх віків
Харківського національного
університету імені В. Н. Каразіна

Сергій СОРОЧАН

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 13:27:28 03.06.2025

Назва файлу з підписом: Висновок про наукову новизну. Семененко.pdf.asice
Розмір файлу з підписом: 284.1 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Висновок про наукову новизну. Семененко.pdf
Розмір файлу без підпису: 294.4 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: СОРОЧАН СЕРГІЙ БОРИСОВИЧ

П.І.Б.: СОРОЧАН СЕРГІЙ БОРИСОВИЧ

Країна: Україна

РНОКПП: 1946605253

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 14:27:24 03.06.2025

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000007C8A81017C446805

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.02.05 13:00